

References

1. Butsenko, O. Two main problems of the cultural sector. Retrieved from: [www.ji-magazine.lviv.ua/.../Bucenko_Dvi_golovni_problem ...](http://www.ji-magazine.lviv.ua/.../Bucenko_Dvi_golovni_problem...) [in Ukrainian].
2. Cultural management: from theory to practice. Retrieved from: elib.bsu.by [in Belarusian].
3. Mochalov, D. V. Management of culture and art management: interconnection and interdependence. Retrieved from: <https://cyberleninka.ru> [in Russian].
4. A strategic session on decentralization in the field of culture was held in Kyiv. Retrieved from: [mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id ...](http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id...) [in Ukrainian].
5. Participants of the "Culture-2025" initiative formulated the main problems of Ukrainian culture. Retrieved from: ukr.lb.ua/culture/2015/03/.../297267_uchasniki_initsiatiivi.ht [in Ukrainian].
6. Shlepakova, T.L. Modernization of management and formation of a new generation of professionals in the field of culture (an overview of the press materials, Internet and unpublished documents for 2015-2016). Retrieved from: www.nplu.org/storage/files/Infocentr/.../2016/modern.pdf [in Ukrainian].
7. Yulia Fediv: Ukraine will be able to receive funding from Europe for 18 cultural areas. Retrieved from: https://espresso.tv/article/2017/08/06/yuliya_fediv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.10.2017 р.

УДК 316. 776: 316.752

Денисюк Жанна Захарівна
кандидат культурології,
начальник відділу наукової
та редакційно-видавничої діяльності
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID: 0000-0003-0833-2993
jannet_d7@ukr.net

ЦІННОСТІ ЕТНОКУЛЬТУРИ В УМОВАХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Мета роботи – дослідити етнокультурні цінності в умовах соціокультурних трансформацій і змін. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні аналітичного, соціологічного та культурологічного методів у вивченні функціонування етнокультурних цінностей в сучасному суспільстві та його соціокультурних трансформацій. **Наукова новизна** роботи полягає в аналізі чинників актуалізації етнокультурних цінностей в умовах соціокультурних трансформацій суспільства. **Висновки.** В результаті дослідження встановлено, що питання етнічності виразно й гостро постає в періоди соціальної напруги всередині суспільства або коли ситуація між різними спільнотами набуває конфлікту. За останні роки аксіосфера українського суспільства зазнала певних метаморфоз, пов'язаних із помітним зростанням важливості патріотизму, демократизму. У ситуації соціокультурної й ціннісної аномії часто відбувається активізація захисних і регулятивних функцій етнокультурних цінностей, що виражається у відповідних реакціях людини в процесі повсякденних соціальних практик. В умовах нестабільності соціуму саме етнокультурні цінності здатні гармонізувати його буттєвий простір, виражаючи при цьому всім доступні і зрозумілі ціннісні імперативи.

Ключові слова: етнокультура, етнокультурні цінності, трансформаційні процеси, соціум, ціннісна аномія.

Денисюк Жанна Захарівна, кандидат культурології, начальник отдела научной и редакционно-издательской деятельности Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Ценности этнокультуры в условиях социокультурных трансформаций

Цель работы – исследовать этнокультурные ценности в условиях социокультурных трансформаций и изменений. **Методология** исследования заключается в применении аналитического, социологического и культурологического методов в изучении функционирования этнокультурных ценностей в современном обществе и его социокультурных трансформаций. **Научная новизна** работы заключается в анализе факторов актуализации этнокультурных ценностей в условиях социокультурных трансформаций общества. **Выводы.** В результате исследования установлено, что вопросы этничности отчетливо и остро проявляются в периоды социального напряжения внутри общества или когда ситуация между различными сообществами становится конфликтной. За последние годы аксиосфера украинского общества претерпела определенные метаморфозы, связанные с заметным ростом важности патриотизма, демократии. В ситуации социокультурной и ценностной аномии часто происходит активизация защитных и регулятивных функций этнокультурных ценностей, что выражается в соответствующих реакциях человека в процессе повседневных социальных практик. В условиях нестабильности социума именно

етнокультурные ценности способны гармонизировать его бытийное пространство, выражая при этом всем доступные и понятные ценностные императивы.

Ключевые слова: этнокультура, этнокультурные ценности, трансформационные процессы, социум, ценностная аномия.

Denysyuk Zhanna, Ph.D. of Cultural Science, Head of research and publishing department of National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Values of ethnic culture in conditions of socio-cultural transformations

Purpose of Article. The work aims to explore the values of the ethnic culture in the context of sociocultural transformations and changes. The **methodology** of the research consists in the application of analytical, sociological and cultural science methods in the study of the functioning of the values of the ethnic culture in terms of modern society and its socio-cultural transformations. The **scientific novelty** of the work is to analyze the factors of actualization of ethnocultural values in the context of sociocultural transformations of society. **Conclusions.** As a result of the research, it was established that the issues of the ethnicity are distinctly and sharply manifested during periods of social tension within the society or when the situation between different communities becomes conflictual. In recent years, the axiosphere of Ukrainian society has undergone certain metamorphosis associated with a marked increase in the importance of patriotism and democracy. In the situation of socio-cultural and value anomie, the protective and regulative functions of ethnocultural values often take place, which is expressed in the corresponding reactions of the person in the process of everyday social practices. In conditions of the instability of the society, it is ethno-cultural values that are able to harmonize its existential space, while expressing all accessible and understandable value imperatives.

Key words: ethnic culture, ethnocultural values, transformation processes, society, value anomie.

Актуальність теми дослідження. Етнічні культури формувалися з огляду на об'єктивні чинники та логіку розгортання історичного процесу цивілізаційного розвитку, виходячи з потреби самоусвідомлення етносом себе з-поміж інших. Відтак, в етносів є як спільні характерні риси, притаманні всім таким спільнотам, так і те специфічно-окремішне, що належить конкретному етносу і не повторюється в таких формах і проявах в іншого. Етнічність формується й існує у контексті того соціального досвіду, з яким ідентифікують себе самі представники етносу або ж ідентифікується як окреме утворення членами іншої етнічної групи. Простір буття будь-якого етносу є соціоприродним утворенням, специфіка якого знаходить відображення у формах та характерах національної культури. Відповідно, в часі формування і буття етносу зароджуються і формуються його цінності, що й визначають соціокультурну організацію.

Будь-яке порушення сталості суспільного ладу, його ціннісно-сміслових норм, обумовлюване як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, пов'язується із процесами трансформації й переосмислення, що супроводжуються певними негативними наслідками. Так, глобалізаційні процеси ставлять під сумнів традиційні цінності, моральні норми та етичні ідеали, які були притаманні суспільствам і культурам на попередніх етапах розвитку. Розуміння феномена трансформації цінностей людини в процесі історичного розвитку суспільства, при переході від одного його типу до іншого, полягає в тому, що цінності, які сформувалися та домінували на певному етапі суспільного розвитку, у подальшому виявилися недієздатними у зв'язку з новими суспільними вимогами. Це саме можна зазначити й по відношенню до етнокультурних цінностей. Їх основна місія в умовах цивілізаційного розвитку суспільств змінилася, поступившись місцем спочатку іншим цінностям технологічно-інформаційної доби, а потім набула нового осмислення в парадигмі буттєвого сенсовизначення. Глобалізаційні перетворення, що супроводжуються тенденціями культурної уніфікації, актуалізували також й національно-етнічну складову, в дихотомії глобального та національно-специфічного.

Аналіз досліджень і публікацій. До питання вивчення етнокультурних цінностей під впливом дії різноманітних соціальних і культурних трансформацій зверталися вітчизняні дослідники Л. Аза, О. Балакірева, О. Башкеєва, Н. Бойко, Ф. Власенко, Г. Гараніна, О. Злобіна, А. Камбур, Н. Костенко, К. Куєвда, В. Личковах, М. Михайлова, М. Міщенко, М. Оксютович, А. Ручка. Серед науковців ближнього зарубіжжя – Л. Єрмоленкіна, О. Костяшкіна, С. Лур'є, О. Малахова, Л. Нізамова, А. Пустарнакова.

Мета роботи – дослідити етнокультурні цінності в умовах соціокультурних трансформацій і змін.

Виклад основного матеріалу. Етнокультурні цінності як певні життєві орієнтири формуються і утверджуються культурою етносу, що в процесі своєї еволюції здійснює відбір і "кристалізацію" певних вартостей, що мають першорядне значення в бутті спільноти. Основним критерієм виділення етносу в ієрархії множинності соціальних груп, за думкою дослідників, є його самобуття культура. Специфічні риси будь-якої етнічної культури складаються історично в ході пристосування певної соціокультурної спільноти до умов існування, створення стійких зв'язків міжгрупової, міжособистісної й міжетнічної взаємодії [10, 101]. Таким чином, "етнічність" як суспільний феномен виступає одним із обов'язкових, системоутворюючих факторів, що включає етнокультурні особливості мови, матеріальну та духовну культури, обряди, звичаї тощо.

Етнічність і етнічна культура тісно пов'язані з традицією як єдино доцільним і відомим способом накопичення та трансляції як соціокультурного досвіду загалом, так само й цінностей етнічної спільноти, які повинні відтворюватися в часопросторі буття інших поколінь. Під традицією найперше розуміється закон, закономірність, "що визначає і забезпечує суспільно-психологічну, етнокультурну спадкоємність і свідомо підтримується народом задля забезпечення своєї життєдіяльності, збереження етнокультурної, ментальної самості" [6, 9-10]. Таким чином, традиції за допомоги цінностей та соціокультурної спадщини, що передається між поколіннями протягом тривалого часу, утворюють "колективну пам'ять" суспільства, забезпечуючи його самототожність і спадкоємність розвитку.

У процесі цивілізаційного розвитку суспільств етнокультурні цінності ввійшли в основу національних цінностей, успадковуючись національними культурами, складаючи її ядро або культурну матрицю. Тобто в цьому разі вони мисляться як сталі й незмінні сенси, що пройшли чималі випробування часом та існують в довершеній формі, і своїм універсальним змістом здатні все ж задовольняти потреби представників етнічної та національної спільноти. Передусім, до такого ядра належать способи світовідчування, мислення, соціальні регулятори поведінки, характер культуротворення. Оскільки кожен етнос здійснює освоєння оточуючого світу в процесі свого розвитку через культуру, то, відповідно, формуються ті конфігурації духовності, які в певних межах увиразнюють її самототожність і окремішність. Відтак, якщо говорити про етнічні константи цих меж, то вони, на думку С. Лур'є, постають безсвідомими комплексами, що виникли в процесі адаптації етносу до навколишнього природно-соціального середовища й виконували в етнічній культурі роль основних механізмів психологічної адаптації етносу до оточуючого середовища [7, 297-298]. Етнічні константи є певною формою впорядкування досвіду, що протягом життя етносу наповнювалися різними змістами відповідно до зміни культурно-ціннісних домінант.

Слід також зазначити, що етнокультурні цінності мають амбівалентну природу, оскільки, з одного боку, вони універсальні, а з іншого – мають унікальні особливості, що притаманні тільки конкретному етносу. Так, в різних етнокультурах фактично наявна одна і та ж система цінностей, але яка по-різному сконцентрована і втілена. Сюди відносяться такі відомі, що мають статус загальнолюдських універсальних, цінності краси, істини, свободи, цінності рідної землі, природи, матері, традицій. Таким чином, через етнічну культуру стає можливим прилучення до загальнолюдських цінностей та культурних універсалій.

Формування інформаційного суспільства як нового етапу розвитку трансформованого постіндустріального суспільства позначене тісними взаємозв'язками та взаємозалежністю на всіх рівнях буття. Ключовими факторами тут стають інформаційно-комунікативні системи й похідні від них технології, що стали визначальними в загальній динаміці розвитку світової економіки, політичної та соціальної організації країн та секторів управлінської, міжнародної, культурної діяльності. Такі якості, як універсальність та глобальність на рівні повсякдення спричинили появу нової якості життя, що диктувала нові цінності й ціннісні орієнтири, які далеко на завжди визначалися усталеними традиціями та етнокультурою, а радше новаціями та технологіями.

Зв'язок та комунікація назавжди змінили звичний соціокультурний ландшафт суспільств, змусивши по-іншому осмислити відомі практики, спосіб буття і мислення людиною себе в цьому світі, що виходило поза межі етнічності. Відтак, й культура, що в широкому сенсі виступає середовищем сенсів і цінностей, в умовах превалювання інформації та комунікацій, стає частиною єдиного інформаційно-культурного простору, адаптуючи та поєднуючи актуальні значення для соціуму з наявними етнокультурними цінностями. Культура, таким чином, як зазначає Ф. Власенко, виходить зі свого національного, етнічного середовища й потрапляє в універсальне інформаційне середовище. Так само й людина в нових умовах постійно взаємодіє з універсальним інформаційним середовищем, яке радикально впливає і змінює її саму та систему її цінностей [3, 69, 52].

Як ми вже зазначали, цінності формуються певним історичним часом та середовищем, де й виконують свої функції. Відповідно, окремі базові універсальні або загальнолюдські цінності, етнокультурні цінності є майже незмінними протягом всіх часів, решта ж – визначаються і наповнюються тими змістами, які відображають загальний стан світовідчування, мислення та вартісно-значеннєвих переваг як на рівні загальносвітових тенденцій, так і конкретних суспільств. Кожна доба, стан суспільного розвитку, технічний прогрес впливають на процес творення смислів, особливо на етапі їхнього поширення. Але, на думку Р. Шульги, можна говорити також про те, що незмінним залишається іманентне наповнення культурних смислів – спрямованість на інтеграцію суспільства, на консолідацію дій його членів [12, 385].

Загалом суспільство постмодерну характеризується занепадом ієрархічних інститутів і жорстких соціальних норм, а також розширенням сфери індивідуального вибору й участі. За твердженням

Р. Інглхарта, найбільш показово цей період характеризується появою постматеріальних цінностей, які складають лише один аспект більш широкоохопного процесу культурних змін, що переформовує у людей індустріального суспільстві наявні орієнтири по відношенню до влади, релігії, політики [4, 12]. Власне, доба постмодерну позначена суттєвими соціумними трансформаціями під впливом дії різноманітних чинників (політичного, економічного, мілітарного характеру), що безпосередньо знаходило вияв у сфері аксіології. Для багатьох суспільств став характерним перманентний стан кризи, невизначеності, ціннісної аномії, фрустрації, коли ламалися усталені системи цінностей і, водночас, складно приживалися нові.

Соціокультурні зміни, обумовлені ціннісними трансформаціями, спричиняють утворення безлічі субкультур, які виконують компенсаторну роль, відновлюючи душевну рівновагу в умовах різноманіття життєвих цінностей, пропонуючи нові способи досягнення стійкості і стабільності для людини, надаючи можливість віднайти відчуття "стабільного ґрунту" і знайти контакт із такою самою спільнотою людей.

Система цінностей виступає стратегічною детермінантою діяльності індивідів, груп, спільнот, суспільства. Тому будь-які радикальні зміни в її структурі потребують певного санкціонування з боку суспільства, тобто ціннісного обґрунтування та впровадження нових цінностей у життя. В умовах швидких суспільних змін така "поновлена" система ціннісних орієнтацій не завжди встигає сформуватися. Тим не менше, базові цінності зазвичай залишаються без змін, причому їх значення може значною мірою змінюватися (зменшуватися) під впливом тенденцій надання вагомості іншим декларованим цінностям сьогодення (цінностям-цілям, цінностям-засобам). На думку О. Балакіревої, саме ці тимчасові, ситуативні цінності й виконують функцію "адапторів", забезпечуючи сприйняття тих перетворень, до яких прямує суспільство [1, 320].

На формуванні ціннісних орієнтацій в Україні значним впливом позначилися й глобальні виклики, зумовлені тим, що країна здобула державну незалежність у період, коли загальносвітові процеси глобалізації досягли свого апогею. За таких умов процес відродження національної свідомості, формування внутрішньонаціональних символів та життєвих смислів із самого початку обумовлювався значною роллю елементів глобального впливу, що, зокрема, виявлялося також у глобальній самоідентифікації помітної частини населення [9, 15].

До того ж, перебування у полі впливу попередньої ціннісно-світоглядної парадигми (радянської) спостерігається протягом всього часу існування української державності і лише останні кілька років показали стійку тенденцію, викликану об'єктивними обставинами, де вектор руху нових (етнонаціональних, національно-європейських) цінностей та орієнтирів є спрямовуючим. Нині дослідники констатують той факт, що суспільна свідомість як цілісний феномен функціонує і детермінується межами української держави, яка її скріплює, центрує, не дає їй розпастися. Українська держава як соціальний інститут наразі перевершила за своєю міцністю суспільну свідомість і забезпечує її існування як цілісності. Численна ж фрагментованість суспільної свідомості обумовлена лініями ціннісно-смыслового вибору, зокрема тут виділяються європейські-азіатські (татаро-монгольські, візантійські) цінності, радянські цінності – ліберально-ринкові цінності; радянські цінності – традиційні українські цінності; націоналістичні цінності – західні ліберальні цінності. Таким чином, ми бачимо що реальна система цінностей українського соціуму фактично є негомогенною та постійно перебуває у протиставленні між цінностями, що вже вийшли поза часово-історичні межі та не забезпечують виконання нагальних потреб соціуму, втрачаючи свою актуальність (радянська система); та новими цінностями національно-європейськими, які досить складно входять в суспільну свідомість та узгодженість із регіональними ціннісними преференціями.

Наявна картина в аксіологічному просторі українського соціуму також не сприяє цілісності як суспільної свідомості так і загалом продуктивному поступальному розвитку суспільства, викликаючи конфлікти цінностей та породжуючи негативні соціопсихологічні явища. Фактично суперечності означених двох ціннісних матриць, жодна з яких не є домінуючою в суспільстві у даний конкретний період часу, породжують, за визначенням О. Шульги, ситуацію вакууму легітимних цінностей, яка в більш широкому розумінні торкається ще набагато складної проблеми – символічного вакууму. Тобто в даному разі мова йде про відсутність домінуючого символічного універсуму – своєрідного метасмыслового комплексу, що виступає матрицею бачення й інтерпретації об'єктивних (природних), інтерсуб'єктивних (соціальних) і суб'єктивних процесів та феноменів для більшості суспільства [11, 125-126].

Загалом, визначаючи базові етнокультурні цінності українського суспільства, дослідники переважно виокремлювали такі ключові традиційні цінності, які сформувалися історично, – це індивідуалізм, миролюбність, працелюбність. Проте, водночас, звертається особлива увага на трансформування їх змістів в контексті як загальносвітової кризи, так і суспільно-політичних потрясінь

всередині країни, пов'язаних з протестними рухами, Революцією Гідності та війною на сході України, що розпочалася з 2014 р. [2, 37].

За даними соціологічних досліджень у період з 2012-2014 рр. статистично значуще не зросла важливість тільки шести цінностей (із 20 досліджуваних), пов'язаних зі здоров'ям, сім'єю, дітьми, добробутом, цікавою роботою, участю в релігійному житті. Водночас статистично значуще зросла важливість 14 інших цінностей, пов'язаних з державною незалежністю, демократичним контролем рішень влади, демократичним розвитком країни, свободою слова, підприємницькою ініціативою, індивідуальною самостійністю, культурною компетентністю, рівними можливостями для всіх, морально-психологічним станом суспільства, національно-культурним відродженням, участю в політичному житті, соціальною рівністю, інтелектуальним розвитком, суспільним визнанням [8, 121].

Відтак під час надзвичайних подій ментальність зазнала певних метаморфоз, пов'язаних з помітним зростанням важливості патріотизму, демократизму, креативного індивідуалізму, культурної компетентності. Серед означених цінностей аналітично виділяють чотири так звані синдроми: "Безпека" – охоплює вітальні цінності (здоров'я, сім'я, діти, добробут). Функціональне призначення – гарантування екзистенційної безпеки людей, людського життя, його відтворення. Другий синдром – "Соціальний комфорт" – охоплює різноманітні просоціальні (інтеракційні, егалітарні, ардидійні, релігійні) цінності, які покликані забезпечувати комфорт (у широкому розумінні) у взаємовідносинах між людьми з приводу набуття можливостей для реалізації своїх інтересів, прагнень, дотримання традицій, уникнення конфліктів, пошуку життєвих смислів тощо. Цінностями тут є: морально-психологічний стан суспільства, рівні можливості для всіх, соціальна рівність, національно-культурне відродження, участь у релігійному житті. Третій синдром "Самореалізація" охоплює самореалізаційні цінності (цікава робота, суспільне визнання, індивідуальна самостійність, інтелектуальний розвиток, культурна компетентність). Четвертий синдром "Демократія" охоплює політико-громадянські цінності: державна незалежність, демократичний розвиток [8, 121-122].

Аксіологічний перерозподіл вже відомих вартостей детермінував ряд інших культурних механізмів, що активували орієнтири членування культурного середовища та його учасників за різними ознаками, виокремлюючи такі бінарні опозиції: за політико-культурними ознаками – "україноцентричність" – "руський мир" з усіма існуючими маркуваннями; кримінально-правовими ознаками – "корупціонери" і решта, "бандити" і мирне населення), гуманітарними і вітальними – волонтери, переселенці, поранені, жителі окупованих територій), векторами демократичного розвитку (влада pro/contra народ, олігархи й громадяни) [5, 397].

Наукова новизна роботи полягає в аналізі чинників актуалізації етнокультурних цінностей в умовах соціокультурних трансформацій суспільства.

Висновок. Питання етнічності виразно й гостро постає в періоди соціальної напруги всередині суспільства або коли ситуація між різними спільнотами набуває конфлікту. За останні роки аксіосфера суспільства зазнала певних метаморфоз, пов'язаних з помітним зростанням важливості патріотизму, демократизму. У ситуації соціокультурної й ціннісної аномії часто відбувається активізація захисних і регулятивних функцій етнокультурних цінностей, що виражається у відповідних реакціях людини в процесі повсякденних соціальних практик. В умовах нестабільності соціуму саме етнокультурні цінності здатні гармонізувати його буттєвий простір, виражаючи при цьому всім доступні і зрозумілі ціннісні імперативи.

Література

1. Балакірева О. М. Трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві / О. М. Балакірева // Український соціум. – 2002. – №1. – С.22–32.
2. Віннічук О. В. Особливості трансформації політичних цінностей українського суспільства у пост-революційний період / О. В. Віннічук // Вісник Дніпропетровського університету. – 2015. – № 1. – С.33–41
3. Власенко Ф. П. Цінності інформаційного суспільства й розвиток сучасної особистості / Ф. П. Власенко // Гуманітарний часопис. – 2013. – № 4. – С.56– 63.
4. Инглхарт Р. Постмодерн: меняющиеся ценности и изменяющиеся общества / Р. Инглхарт // Политические исследования. – 1997. – № 4. – С.6–32.
5. Костенко Н. Співвіднесеність із культурою в стані "emergency" // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць / Н. Костенко; Ін-т соціології НАН України. – Вип. 2 (16). – К., 2015. С.390–405.
6. Куєвда В. Т. Рефлексія етнокультурних домінант в українській психологічній думці: історико-психологічний вимір / В. Т. Куєвда // Історико-психологічна реконструкція психологічної думки в етнокультурному просторі України : монографія / за ред. В. Т. Куєвди, В. В. Турбан. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. С. 5–33.
7. Лурье С. Историческая этнология: учеб. пособие / С. Лурье. – М.: Гаудеамус, 2004. – 624 с.
8. Ручка А. Ціннісна метаморфоза в ментальності громадян України під час надзвичайних подій 2014 р. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць / А. Ручка; Ін-т соціології НАН України. – Вип.1 (15). – Т.1. – К., 2014. – С.117– 124.

9. Сіденко В. Р. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей / В. Р. Сіденко // Український соціум. – 2014. – №1(48). – С. 7– 21.
10. Сугрובה Ю. Ю. Співвідношення етнічного й національного в полікультурному суспільстві сучасної України / Ю. Ю. Сугрובה // Культура і сучасність: альманах. – К.: Міленіум, 2011. – № 2. – С. 97–102.
11. Шульга О. Кінець вакууму легітимних цінностей в українському суспільстві? Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць / О. Шульга; Ін-т соціології НАН України. – Вип. 1(15). – Т.1. – К., 2014. – С.125– 132.
12. Шульга Р. Культура як простір національного порозуміння // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: зб. наук. праць / Р.Шульга; Ін-т соціології НАН України. – Вип. 2 (16). – К., 2015. – С.384– 389.

References

1. Balakireva, O. M. (2002). Transformation of value orientations in Ukrainian society. *Ukrayins'ky`j socium*, 1, 22-32 [in Ukrainian].
2. Vynnychuk, O. V. (2015). Features of the Transformation of Political Values of Ukrainian Society in the Post-Revolutionary Period. *Visnyk Dnipropetrovs'kogo universytetu*, 1, 33-41 [in Ukrainian].
3. Vlasenko, F.P. (2013). The values of the information society and the development of modern personality. *Gumanitarny`j chasopys*, 4, 56-63 [in Ukrainian].
4. Inglehart, R. (1997). Postmodern: changing values and changing societies. *Politicheskie issledovaniya*, 4, 6-32 [in Russian].
5. Kostenko, N. (2015 Relationship with culture in the state of "emergency". *Ukrainian society: monitoring of social change: Sb. sciences works*), vol. 2916), pp. 390-405 [in Ukrainian].
6. Kuyevda, V.T. (2012 Reflection of ethnocultural dominant in Ukrainian psychological thought: historical and psychological dimension. *Historical and psychological reconstruction of psychological thought in the ethno-cultural space of Ukraine*), Kirovograd: Imeks-LTD, 5-33 [in Ukrainian].
7. Lurie, S. (2004). *Historical Ethnology*. M.: Gaudeamus [in Russian].
8. Ruchka, A. (2014 Valuable metamorphosis in the mentality of Ukrainian citizens during the extraordinary events of 2014 Ukrainian society: monitoring of social changes), vol. 1, 117-124 [in Ukrainian].
9. Sidenko, V.R. (2014). New Global Challenges and Their Impact on the Formation of Public Values. *Ukrayins'ky`j socium*, 1 (48), 7-21 [in Ukrainian].
10. Sugrobova, Yu. Yu. (2011). The Ratio of Ethnic and National in the Multicultural Society of Modern Ukraine. *Kul'tura i suchasnist`*. K.: Milenium, 2, 97-102 [in Ukrainian].
11. Shulga, O. (2014 The end of the vacuum of legitimate values in Ukrainian society? *Ukrainian society: monitoring social change*), Is. 1 (15), vol.1, 125-132 [in Ukrainian].
12. Shulga, R. (2015 Culture as a Space of National Consensus. *Ukrainian Society: Monitoring Social Changes*), vol. 2 (16), 384-389 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.10.2017 р.

УДК 378:1(16)

Морщакова Олена Степанівна
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Тернопільського національного економічного
університету
lenat19@ukr.net

КУЛЬТУРНО-ВИХОВНІ ВПЛИВИ В ОСВІТНІЙ СИТУАЦІЇ СУЧАСНОСТІ

Метою статті є аналіз проблеми освітньо-виховного впливу на формування свідомості людини, особистості, фахівця, характеристика культурно-виховних впливів у ситуації науково-освітнього дискурсу сучасності. **Методологія.** Проблема представлена з позицій аналітико-концептуального й культурологічного теоретико-методологічних підходів сучасної соціогуманітаристики за допомогою методів: проблемного аналізу, історико-культурологічного, синтезуючо-осмислювального. **Наукова новизна.** Розвиток інституту освіти представляється як динамічний процес, що ґрунтується на засадах постійного оновлення та професіоналізації знань, є гуманістично орієнтованим і спрямованим на розкриття потенціалу особистості. Культурно-виховний вплив концептуально представлений принципами полікультурності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, рольової перспективи, а також містить культурологічний, аксіологічний, інтегративний, синергетичний та діяльнісно-творчий підходи. **Висновки.** У статті обґрунтовується положення, що тенденції оновлення освітньо-виховних впливів простежуються у розвитку творчої, морально відповідальної особистості. Концепція проблемного навчання (А.В.Фурман) обґрунтовує об'єктивний зв'язок людини з культурою і соціумом як такої системи взаємодії, яка сприяє розвитку й становленню особистості, забезпечує її якісний професійно-компетентісний рівень. У статті зазначається, що перенесення акцентів освіти і виховання у їх полікультурну площину здійснюється з метою оптимізації процесів соціальної взаємодії, спілкування, толерантності.

Ключові слова: освіта, виховання, культура, дискурс, ситуація, гуманізація.